

V I Lenin

Arvet som vi avsäger oss

Hr Michajlovskij skriver i Russkoje Bogatstvo, nr 10, 1897, i det han återger ett omdöme av hr Minskij om de ”dialektiska materialisterna”: ”Han” (hr Minskij) ”måste veta att dessa människor inte vill erkänna någon kontinuitet med det förflutna och eftertryckligt avsäger sig arvet” (sid. 179), dvs. ”1860-70-talets arv”, vilket hr V. Rozanov högtidligt tog avstånd ifrån 1891 i Moskovskije Vedomosti (sid. 178).

Hr Michajlovskijs uttalande om de ”ryska lärjungarna” är en massa falskheter. Det är sant, han är inte den ende och självständige författaren till förfalskningen att de ”ryska lärjungarna avsäger sig arvet” — detta har nästan alla representanter för den liberal-narodnistiska pressen redan länge upprepat i kampen mot ”lärjungarna”. Så långt vi kommer ihåg hade hr Michajlovskij när han började sin ursinniga kamp mot ”lärjungarna” ännu inte uppfunnit denna förfalskning, men andra hade gjort så före honom. Senare tog han också fasta på den.. Ju vidare ”lärjungarna” utvecklade sina synpunkter i den ryska litteraturen, ju utförligare och grundligare de uttalade sig i en hel rad, både teoretiska och praktiska frågor, desto sällsyntare kunde man i den fientliga pressen finna invändning i sak mot den nya riktningens grundläggande punkter, mot synpunkten att den ryska kapitalismen är progressiv, att narodnismens idealisering av småproducenten är absurd, att man måste söka förklaringen av tendenser i det samhällsliga tänkandet och av de juridiska och politiska institutionerna i de materiella intressena hos skilda klasser i det ryska samhället. Dessa grundsatser förtegs, man föredrog och föredrar fortfarande att inte tala om dem, men däremot fabricerade man desto flera påhitt för att diskreditera den nya tendensen. Ett av dessa påhitt — ”ett tarvligt påhitt” — är modefrasen att de ”ryska lärjungarna avsäger sig arvet”, att de har brutit med de bästa traditionerna från den bästa och mest progressiva delen av det ryska samhället, att de har slitit av den demokratiska tråden osv., osv. på alla de många andra sätt det har uttryckts. Det faktum att sådana fraser är så allmänt brukade manar oss till att företa en detaljerad granskning och vederläggning av dem. För att vår framställning inte skall te sig ogrundad, skall vi börja med att dra en historisk-litterär parallell mellan två ”essäister från landsbygden”, utvalda för att karakterisera ”arvet”. Låt oss säga på förhand att vi skall begränsa oss uteslutande till ekonomiska och sociala frågor, att vi av hela ”arvet” skall granska bara dessa frågor och lämna åt sidan filosofiska, litterära, estetiska och andra problem.

I. En av representanterna för ”arvet”

För trettio år sedan, 1867, började tidskriften Otetjestvennyje Zapiski att publicera en serie essäer av Skaldin med titeln I obygdén och i huvudstaden. Dessa sociala essäer utkom under tre år, 1867-1869. År 1870 samlade författaren dem tillsammans till en bok med samma titel.* En genomläsning av denna bok, som nu nästan är glömd, är utomordentligt lärorik från synvinkeln av den fråga som intresserar oss, dvs. frågan om hur representanterna för ”arvet” förhåller sig till narodnikerna och de ”ryska lärjungarna”. Bokens titel är inte fullt adekvat. Författaren själv var medveten om det och förklarar i förordet till sin bok, att hans tema är ”huvudstadens” förhållande till ”landsbygden”, dvs. att hans bok är en serie av sociala essäer om lantliga förhållanden och att han inte har för avsikt att tala speciellt om huvudstaden. Eller rättare sagt, han ämnade göra det, $\omega\zeta \delta\upsilon\alpha\mu\alpha\iota - \omicron\upsilon - \beta\omicron\upsilon\lambda\omicron\mu\chi\iota, \omega\zeta \delta\acute{\epsilon} \beta\omicron\upsilon\lambda\omicron\mu\alpha\iota - \omicron\upsilon \delta\upsilon\alpha\alpha\iota$

* Skaldin, *I obygdén och i huvudstaden*, S:t Petersburg 1870, sid. 451. Vi hade ingen möjlighet att skaffa numrena av *Otetjestvennyje Zapiski* för denna period och har använt endast boken.

(såsom jag kunde, ville jag inte, och såsom jag vill, kan jag inte), citerar Skaldin ett uttryck av en grekisk författare för att förklara denna obekvämlighet.

Låt oss ge en kortfattad framställning av Skaldins åsikter.

Vi skall börja med bondereformen — denna än idag oundvikliga utgångspunkt för alla som önskar att utlägga sina allmänna åsikter om ekonomiska och sociala problem. I Skaldins bok har bondereformen ägnats mycket stor plats. Han var kanske den förste författare som — på en bred basis av fakta och ett detaljerat studium av alla livets aspekter på landsbygden — systematiskt visade böndernas eländiga läge *efter* reformen, försämringen av deras villkor, de nya formerna av deras beroende, ekonomiskt, rättsligt och i det dagliga livet — kort sagt, han visade allt som sedan dess har illustrerats och bevisats så detaljerat och grundligt i talrika undersökningar och översikter. I dag är alla dessa sanningar inte längre nya. Vid den tiden var de inte bara nya, utan uppväckte misstro i det liberala samhället, vilket fruktade att bakom dessa hänvisningar till reformens s. k. defekter dolde sig en förkastelsedom över den och hemligt stöd för livegenskapen. Skaldins åsikter är av desto mera intresse emedan han var en samtida till reformen (och kanske t. o. m. tagit del i den. Vi har ingen historisk eller litterär information eller biografiska data om honom till vårt förfogande). Hans åsikter är följaktligen baserade på direkt observation både av "huvudstaden" och "landsbygden" vid den tiden, och inte på ett skrivbords-studium av tryckt material.

Vad som först av allt slår den nutida läsaren, som är van vid narodnikernas sötaktiga utgjutelser om bondereformen, är den utomordentliga *måttligheten* i Skaldins synpunkter på temat. Han ser på reformen utan illusioner eller idealisering; han ser den som en transaktion mellan två sidor, godsägarna och bönderna, vilka hittills nyttjat jorden gemensamt på bestämda villkor och nu hade delat den; delningen åtföljdes av en förändring i de båda sidornas rättsliga ställning. Den faktor som bestämde sättet för delningen och storleken av varje parts del var deras respektive intressen. Dessa intressen bestämde de båda parternas ambitioner, medan det faktum att en av dem kunde ta direkt del i själva reformen och i det praktiska utförandet av skilda frågor förknippade med dess fullgörande bestämde bl. a. den ena partens dominans. Det är just så Skaldin förstår reformen. Vid re-, formens huvudfråga, jordlotterna och friköpsavgifterna, uppehåller sig Skaldin särskilt utförligt, han återvänder till dem upprepade gånger i sina essäer. (Skaldins bok är delad i elva essäer, var och en av dem bildar ett slutet helt, till formen påminner de om separata brev från landsbygden. Den första essän är daterad 1866 och den sista 1869.) Naturligtvis finns det ingenting i Skaldins bok om de s. k. jordfattiga bönderna som är nytt för den nutida läsaren, men i slutet av 60-talet var hans vittnesbörd både nya och värdefulla. Vi skall naturligtvis inte återge dem utan blott notera säregenheten av hans karakteristik av fakta, som tydligt skiljer honom — till hans förmån — från narodnikerna. Skaldin talar inte om "jordbrist", men om "de alltför stora bitar som avstyckats från böndernas jordlotter" (sid. 213, 214 m. fl.; jfr tredje essäns titel) och säger att de största jordlotterna som fastställts genom bestämmelserna visade sig vara mindre än deras faktiska jordandelar (sid. 257), han citerar bl. a. böndernas mycket karakteristiska och typiska åsikter om denna aspekt av reformen.* Skaldins förklaringar och bevis för detta faktum är mycket utförliga, starka och

---

* "Vår jord har blivit så avstyckad av *honom*" (författarens kursivering) "att vi inte kan leva utan denna avstyckade jord; han har omringat oss från alla sidor med sina fält och vi har ingenstans att släppa vår boskap på bete; så man är tvungen att betala för sin jordlott, och utöver detta är man tvungen att betala för den avstyckade jorden, just så mycket som han kräver." "Kan detta kallas förbättring för oss? sade en läs- och skrivkunnig och erfaren bonde, en av de f. d. livegna bönderna. Vi betalar samma jordskatt som förut, men vår jord har man avstyckat."

även lidelsefulla för en författare, vilken som regel är ytterst moderat och måttfull och vars allmänna åskådning utan tvivel är borgerlig. Detta faktum måste då ha varit starkt iögonfallande, om till och med en sådan författare som Skaldin talar om det så eftertryckligt. Skaldin talar också mycket eftertryckligt och utförligt om friköpsavgifternas tunga börda, och bestyrker sina uppgifter med massor av fakta. ”Omåttliga skatter”, lyder undertiteln till den tredje essän (1867), ”är huvuds orsaken till deras” (böndernas) ”fattigdom”, och Skaldin visar att skatterna är högre än böndernas inkomster från jorden och han citerar från Skattekommissionens handlingar uppgifter rörande fördelningen av skatterna för de högre och lägre klasserna i Ryssland som visar att 76 procent av skatterna faller på de lägre klasserna och 17 procent på de högre, medan däremot i Västeuropa relationen överallt är ojämförligt gynnsammare för de lägre klasserna. En undertitel till den sjunde essän (1868) lyder: ”Omåttliga penningpålagor är en av huvudorsakerna till fattigdomen bland bönderna”, och författaren visar att de nya levnadsbetingelserna på en gång krävde pengar, pengar och mer pengar av bonden, att Dekretet gjorde det till en princip att kompensera godsägarna också för livegenskapens avskaffande (252), och att jordskattens belopp var baserat ”på beedigade uppgifter tillhandahållna av godsägarna, deras godsförvaltare och byäldste, dvs. på fullständigt godtyckliga uppgifter som inte förtjänar den minsta tilltro” (255), varför de genomsnittliga jordskatterna, som beräknats av kommissionerna, var högre än de existerande genomsnittliga jordskatterna. ”Till böndernas skattebörda lades ytterligare förlusten av den jord som de hade brukat i sekler.” (258) ”Hade inte priset för friköpandet av jorden bestämts på basis av jordskatternas kapitaliserade värde, utan på basis av dess aktuella värde vid tiden för frigörelsen, kunde friköpandet ha skett mycket lätt och skulle varken ha krävt regeringens bistånd eller emissionen av kreditsedlar.” (264) ”Friköpandet, som enligt Dekretet av den 19 februari avsåg att göra det lättare för bönderna och att fullborda arbetet med att förbättra deras villkor, har i verkligheten ofta lett till att deras läge har blivit ännu sämre.” (269) Vi citerar alla dessa utdrag — vilka, i sig själva, är av föga intresse och till en del är föråldrade — för att visa hur energiskt böndernas intressen försvarades av en författare som var fiendligt stämd mot byalaget och som i en hel rad frågor var av samma mening som en sann medlem av Manchester-skolan. Det är mycket lärorikt att notera att nästan alla nyttiga och icke-reaktionära teser av narodnismen helt och fullt sammanfaller med denne manchesterliberals åsikter. Det är självklart, att Skaldin med sådana omdömen om reformen på inga villkor kunde göra sig skyldig till den sentimentala idealisering av densamma som narodnikerna hemfallit och hemfaller åt när de säger att den sanktionerade en folklig produktion, att den var överlägsen ’de västeuropeiska bondereformerna, att den gjort Ryssland till ett tabula rasa’ osv. Skaldin sade ingenting och kunde ingenting säga i den stilen, utan sade t. o. m. rent ut att bonde-reformen i vårt land var mindre fördelaktig, mindre gagnelig för bönderna än i väst. ”Frågan kommer att ställas klart”, skrev han, ”om vi frågar oss varför de välgörande konsekvenserna av frigörelsen inte uppenbarade sig lika snabbt och med samma säkra tillväxt i vårt land som t. ex. i Preussen eller Sachsen under 1800-talets första kvartssekel.” (221) ”I Preussen och i hela Tyskland betalade bönderna inte för sina jordlotter, vilka för länge sedan hade erkänts som deras egendom av lagen, utan för att köpa sig fria från sina obligatoriska skyldigheter mot godsägarna.” (272)

Låt oss nu övergå från den ekonomiska till den rättsliga aspekten på reformen, som Skaldin ser den. Skaldin är en bitter fiende till den kollektiva ansvarigheten, till systemet med pass, och till bonde-”byalagets” (och kommunens) patriarkaliska makt över sina medlemmar. I den

---

* Ett oskrivet blad. — *Red.*

tredje essän (1867) yrkar han på avskaffande av den kollektiva ansvarigheten, mantalsavgifterna och systemet med pass, på nödvändigheten av en utjämnande inkomstskatt och på passens ersättande med kostnadsfria och permanenta attester. ”I inget annat civiliserat land finns en skatt på inhemska pass.” (109) Vi vet att denna skatt avskaffades först 1897. I titeln till den fjärde essän läser vi: ”bonde-byalagens och stadsdumornas godtycke vid utskickande av pass och uttaxering av skatter från obefintliga betalare ...” ”Den kollektiva ansvarigheten är en tung börda som duktiga och arbetsamma jordbrukare har att bära för dagdrivares och odågor räknning.” (126) Skaldin vill förklara bondeklassens differentiering, vilken kunde observeras redan vid den tiden, med personliga egenskaper hos dem som går framåt eller går under. Han beskriver i detalj de i S:t Petersburg boende böndernas svårigheter att få eller att förlänga passen, och tillbakavisar invändningen av dem, som säger: ”Gudskelov, att hela denna massa av jordlösa bönder inte har blivit registrerade i städerna, att de inte har ökat antalet egendomslösa stadsinvånare ...” (130) ”Denna barbariska kollektiva ansvarighet ...” (131) ... ”Kan människor försatta i en sådan ställning kallas för fria medborgare? Är de inte samma gamla glebae adscripti?*” (132) Man skjuter skulden på bondereformen. ”Men är manne bondereformen skyldig till det faktum att lagen, som löste bonden från hans band till godsägaren, inte har tänkt ut något för att befria honom från hans band till sitt byalag och registreringsort? ... Var är den civila frihetens attribut, ifall bonden inte är fri att bestämma vare sig sin hemvist eller arten av sysselsättning?” (132) I högsta grad riktigt och träffande kallar Skaldin vår bonde för en ”bofast proletär” (231).[†] I rubriken till åttonde essän (1868) läser vi: ”det faktum att bönderna är bundna vid sina byalag och jordlotter förhindrar en förbättring av deras levnadsförhållanden ... Detta är ett hinder för utvecklingen av andra näringsgrenar.” ”Frånsett böndernas okunnighet och bördan av de progressivt stigande skatterna, så är en av orsakerna till förseningen av bondearbetets utveckling och, följaktligen, av bondevälståndet, att de är bundna till sina byalag och jordlotter. Att binda arbetshänder till en plats och att fjättra det lantliga byalaget med obrytbara bojor det är i sig själv en ytterligt ogynnsam betingelse för utvecklingen av arbetet, den privata företagsamheten och det mindre bondejordbruket.” (284) ”Bundna till sina jordlotter och byalag och ur stånd till att söka sig arbete där det skulle vara mer produktivt och till större fördel för dem själva, är bönderna liksom frusna i denna överbefolkade, hjordliknande, improduktiva form av liv i vilken de kom från livegenskapen.” (285) Skaldin betraktar, följaktligen, dessa aspekter av bondelivet från den rent borgerliga ståndpunkten, men oaktat det (och rättare sagt på grund av det) bedömer han mycket riktigt den skada som vållas hela samhällsutvecklingen och bönderna själva av att de senare är klavbundna. Och det vållar särskild skada (tillägger vi) för de lägsta skikten av bönderna, lantproletariatet. Skaldin säger mycket träffande: ”lagens omsorg om att bönderna inte skall förbli utan jord är förträfflig; men det skall inte glömmas att hos bönderna själva är omsorgen i denna sak ojämförligt större, än hos någon lagstiftare” (286). ”Förutom böndernas bundenhet till sina jordlotter och byalag är t. o. m. deras temporära frånvaro för att förtjäna något på annat håll förknippad med en mängd svårigheter och utgifter, till följd av den kollektiva ansvarigheten och pass-systemet.” (298) ”För många bönder skulle, enligt min

---

* Bönder i det romerska imperiet som var bundna till bestämda jordlotter som de inte kunde gå ifrån hur förlustbringande dessa än var. — *Red.*

[†] Skaldin visade mycket ingående riktigheten inte bara av den första, utan också av den andra delen av den här definitionen (proletär). I sina essäer har han ägnat mycket plats åt att beskriva böndernas beroendeställning och deras fattigdom, åt att beskriva lantarbetarnas hårda lott, åt en ”beskrivning av hungersnöden 1868” (femte essäns rubrik) och av alla slags former för bondens trældom och förnedring. Det fanns folk på 60-talet, såväl som på 90-talet, vilka förteg eller förnekade hungersnödens existens. Skaldin vänder sig emot dem med hetta. Det skulle naturligtvis vara överflödigt att ge detaljerade utdrag på denna punkt.

mening, en utväg öppnas ur den nuvarande svåra situationen om ... åtgärder vidtogs för att göra det lättare för bönderna att lämna ifrån sig jorden.” (294) Här uttrycker Skaldin en önskan som står i stark motsättning till narodnistiska projekt, vilka alla går ut på det motsatta, nämligen att befästa byalaget, att göra jordlotterna oavhändiga etc. Talrika fakta har sedan dess tillfullo bevisat, att Skaldin hade fullständigt rätt: bevarandet av böndernas bundenhet till jorden och bondebyalagets ståndsmässiga slutenhet endast försämrar lantproletariatets läge och hämmar landets ekonomiska utveckling, medan det inte i någon mån är i stånd till att skydda den ”bofaste proletären” från de värsta formerna av förtryck och beroende eller från sänkningen av hans arbetslön och levnadsstandard till den allra lägsta nivå.

Av ovan anförda utdrag torde läsaren redan ha sett att Skaldin är en fiende till byalaget. Han protesterar mot byalaget och omfördelningar av jorden, utifrån ståndpunkten av privat äganderätt, företagsamhet osv. (sid. 142ff.). Mot byalagets försvarare gemälar Skaldin att ”den forntida sedvanerätten” har levat ut sina dagar. ”I alla länder”, skriver han, ”allteftersom lantborna kom i kontakt med en civiliserad miljö, förlorade deras sedvanerätt sin ursprungliga renhet och utsattes för korruption och förvrängningar. Samma företeelse kan observeras i vårt land: makten i byalaget förbyts så småningom till exploatörernas och lantskrivarnas makt och i stället för att skydda bondens person, lägger det en tung börda på honom” (143) — en mycket riktig iakttagelse, som bekräftats av en oerhörd massa fakta under dessa trettio år. Enligt Skaldins mening har ”den patriarkaliska familjen, byalagsägandet av jorden och sedvanerätten” oåterkalleligt fördömts av historien. ”De som för alltid skulle vilja bevara för oss dessa ärevördiga monument över förflutna århundraden, visar därigenom att de lättare låter sig ryckas med av en idé än att penetrera verkligheten och förstå historiens oemotståndliga gång” (162), och till denna faktiskt riktiga iakttagelse fogar Skaldin häftiga manchesterliberala filippiker. ”Byalagsägandet av jorden”. säger han annorstädes, ”ställer varje bonde i slaviskt beroende av hela gemenskapen.” (222) Skaldins ovillkorliga fientlighet till byalaget från den rent borgerliga ståndpunkten är således kombinerad med hans fasta försvar av böndernas intressen. Fastän han är fientligt stämd mot byalaget, för Skaldin inte fram dumma projekt för att tvångsmässigt avskaffa byalaget och med maktmedel införa något annat liknande system för jordäganderätt, sådant som vanligen uttänks av våra dagars motståndare till byalaget, vilka förordar grov inblandning i böndernas liv och angriper byalaget inte alls från ståndpunkten av böndernas intressen. Skaldin, däremot, protesterar energiskt mot att man hänför honom till anhängarna av ”tvångsmässigt avskaffande av byalagsägandet av jorden” (144). ”Dekretet av den 19 februari”, säger han, ”lämnade mycket klokt åt bönderna själva ... att övergå ... från byalags- till familjebesittning. Faktum är att ingen, utom bönderna själva, kan som sig bör lösa frågan om tiden för en sådan övergång.” Skaldin är följaktligen motståndare till byalaget bara av det skälet att det är i vägen för den ekonomiska utvecklingen, hindrar bönderna från att utträda ur gemenskapen och avstå från jorden, dvs. av samma skäl som de ”ryska lärjungarna” är motståndare till det idag; denna fientlighet har ingenting gemensamt med försvar av godsägarnas själviska intressen, med försvar av livegenskapens återstoder och anda, med förfäktande av inblandning i böndernas liv. Det är mycket viktigt att notera denna skillnad, emedan våra dagars narodniker, som är vana att se fiender till byalaget endast i det läger som omfattar Moskovskije Vedomosti o. dyl., mycket gärna låtsas vara ovetande om *någon annan* slags fientlighet mot byalaget.

Skaldins allmänna omdöme om orsakerna till böndernas betryckta läge är, att alla dessa orsaker ligger i livegenskapens återstoder. Efter att ha beskrivit 1868 års hungersnöd, noterar Skaldin, att anhängarna av livegenskapen pekade på den med skadeglädje, att de såg orsaken till den i böndernas självsvald, i avskaffandet av godsägarnas förmynderskap osv. Skaldin till-

bakavisar med hetta dessa synpunkter. ”Orsakerna till böndernas utarmning”, säger han, ”*var ärvda från livegenskapen*” (212), ”och inte ett resultat av dess avskaffande; de är huvudorsakerna som håller majoriteten av våra bönder på en nivå gränsande till proletariatets” — och han upprepar de ovan anförda omdömena om reformen. Det är absurt att angripa familjedelningen av jorden: ”Även om delningarna skadar böndernas materiella intressen för en tid, så räddar de deras personliga frihet och bondefamiljens moraliska värdighet, dvs. de högre mänskliga värden utan vilka inget medborgerligt framåtskridande är möjligt.” (217) Skaldin påvisar riktigt de verkliga skälen för kampanjen mot jorddelningarna: ”Många godsägare överskattar alltför mycket den skada som orsakas genom delningarna och avbördar på dem, lika väl som på dryckenskapen, alla följderna av olikartade orsaker till böndernas fattigdom, vilka godsägarna är så ovilliga att erkänna.” (218) Till dem som säger att man nu mycket skriver om böndernas fattigdom, vilket man förr inte gjorde, och att böndernas förhållanden följaktligen har försämrats, svarar Skaldin: ”För att bilda sig en uppfattning om resultaten av böndernas frigörelse från godsägarnas makt genom att jämföra böndernas nuvarande läge med deras tidigare, skulle det ha varit nödvändigt att, så länge livegenskapen ännu var rådande, avstycka böndernas jordlotter så, som de nu är avstyckade, och att pålägga bönderna alla de skyldigheter, vilka kommit till redan efter frigörelsen, och då se hur bönderna skulle ha burit sådana villkor.” (219) Det är ett i högsta grad karakteristiskt och viktigt drag i Skaldins betraktelsesätt att han reducerar *alla* orsaker till försämringen av böndernas läge till livegenskapens återstoder, till dess arv av avtjänande, jordskatt, avstyckad jord, böndernas rättslöshet och klavbundenhet. Skaldin ser inte att orsakerna till böndernas utarmning kan finnas i själva strukturen av de nya social-ekonomiska relationerna, i själva strukturen av efterreformtidens ekonomi, han vägrar absolut att ta under övervägande den tanken, djupt övertygad om att den fullständiga frigörelsen från alla dessa livegenskapens återstoder skulle inleda en ny era av allmän välfärd. Hans synpunkt är i själva verket negativ: avlägsna hindren för böndernas fria utveckling, avlägsna bojorna som livegenskapen efterlämnat, och allting blir till det bästa i den bästa av världar. Skaldin skriver: ”Här finns det bara en kurs statsmakten kan följa.” (dvs. i förhållande till bönderna) ”att gradvis och oförtröttligt *eliminera de orsaker* som försatt vår bonde i hans nuvarande tillstånd av slöhet och fattigdom, som inte tillåter honom att höja sig och stå på egna ben.” (224, min kursiv.) Högst karakteristiskt i detta avseende är Skaldins svar till dem som försvarar ”byalaget” (dvs. böndernas bindande till byalag och jordlotter) med hänvisning till att det i annat fall ”bildas ett lantproletariat”. ”Denna invändning”, säger Skaldin, ”faller till marken när vi erinrar oss att ändlösa vidder av jord ligger öde hos oss i brist på händer att bruka dem. Om lagen inte hindrade den naturliga fördelningen av arbetskraft, så skulle blott yrkestiggare eller oförbättrligt lastbara och drinkare kunna bli verkliga proletärer i Ryssland” (144) — en typisk synpunkt av ekonomer och ”upplysare” på 1700-talet, vilka trodde att avskaffandet av livegenskapen och alla dess återstoder skulle skapa ett rike av allmän välfärd på jorden. Narodnikerna skulle utan tvivel se ned på Skaldin och säga att han helt enkelt var en borgare. Ja, naturligtvis, Skaldin var en borgare, men han var en representant för den progressiva borgerliga ideologin som narodnikerna har ersatt med en småborgerlig och, på en hel del punkter, reaktionär sådan. Och denne ”borgare” hade en bättre idé än narodnikerna om hur man skulle försvara böndernas praktiska och reella intressen, vilka sammanföll, och sammanfaller nu, med hela den samhällsliga utvecklingens krav!*

---

* Och vice versa, alla de progressiva praktiska åtgärder som vi finner narodnikerna förespråka är till sitt innehåll *helt borgerliga*, dvs. de befrämjar den kapitalistiska utvecklingslinjen och ingen annan. Bara småborgerliga människor kan komponera teorin att bondejordbrukets expansion, pålagornas reducering, utvandringen,

För att avsluta vår karakteristik av Skaldins åsikter kan vi tillägga att han är motståndare till systemet med sociala stånd och förespråkar en enda domstol för alla stånden, sympatiserar ”teoretiskt” med idén att volostmyndigheterna* inte skulle tillsättas på basis av social ställning, är en ivrig förespråkare för folkutbildning, speciellt allmän utbildning, föredrar lokal självstyrelse och zemstvo-institutioner, och tror på omfattande jord-krediter, särskilt små, eftersom det är en stark åstundan bland bönderna att köpa jord. Också här är Skaldin en sann ”manchesterliberal”: han säger t. ex., att zemstvo- och stadsbankerna är ”en patriarkalisk och primitiv form av banker”, som bör lämna plats för privata banker, vilka är ”oerhört överlägsna” (80). Jorden kunde ges värde ”genom stimuleringen av industriell och kommersiell verksamhet i våra provinser” (71) osv.

För att sammanfatta. Till sin åskådning kan Skaldin kallas en borgerlig upplysare. Hans åsikter erinrar mycket om 1700-talsekonomernas (motsvarande brutna, naturligtvis, i de ryska förhållandenas prisma), och han återspeglade den allmänna ”upplysar”-karaktären av ”arvet” från 60-talet tillräckligt klart. Liksom Västeuropas upplysare och de flesta litterära representanterna för 60-talet, var Skaldin genomsyrad av en stark fiendskap till livegenskapen och *alla dess* ekonomiska, sociala och juridiska yttringar. Detta var ”upplysarens” första karakteristiska drag. Det andra karakteristiska draget gemensamt för alla de ryska upplysarna var att de ivrigt förespråkade utbildning, självstyrelse, frihet, europeiska livsformer och allsidig europeisering av Ryssland i allmänhet. Och ”upplysarens” tredje karakteristiska drag var hans försvar av massornas intressen, huvudsakligen böndernas (vilka ännu inte var helt frigjorda eller bara i processen av sin frigörelse under upplysarnas dagar), den uppriktiga tron på att avskaffandet av livegenskapen och dess återstoder skulle följas av allmänt välstånd och en uppriktig önskan om att bidra till detta. Dessa tre drag bildar substansen i det som man i vårt land kallar ”arvet från 60-talet”, och det är viktigt att betona att *det är ingenting av narodnism i detta arv*. Det finns inte så få ryska författare vilkas åsikter betecknas med dessa drag och som aldrig har haft någonting gemensamt med narodnismen. När en författares världsåskådning bär dessa drag, erkänns han alltid och av alla som en ”bevarare av traditionerna från 60-talet”, alldeles oavsett hur han förhåller sig till narodnismen. Ingen skulle naturligtvis hitta på att säga att hr M. Stasiulevitj t. ex., vars jubiléum nyligen firades, hade ”förnekat arvet” blott och bart på grund av att han var en motståndare till narodnismen och förhöll sig likgiltigt till de frågor som framfördes av narodnismen. Vi har tagit Skaldin† som ett exempel just därför, att han, såsom en *otvivelaktig* representant för ”arvet”, samtidigt var en avgjord fiende till de föråldrade institutioner som narodnismen tagit under sitt beskydd.

Vi har sagt att Skaldin var en borgare. Många bevis för denna karakteristik har givits ovan, men det måste observeras att detta ord ofta förstås mycket oriktigt, trångt och ohistoriskt, det

---

krediterna, det tekniska framåtskridandet, försäljningsarrangemang och liknande åtgärder skulle tjäna intressena av en s. k. ”folklig produktion”.

* Volost=mindre distrikt i det förrevolutionära Ryssland, som omfattade några byar. — *Red.*

† Man invänder, måhända, att Skaldin inte var typisk för 60-talet beträffande sin fiendskap till byalaget och till sin ton. Men det är inte en fråga om byalaget allena. Det är en fråga om åsikter som är gemensamma för alla upplysare och som Skaldin delade. Vad hans ton beträffar, så är den måhända inte typisk med sin lugna resonlighet, moderation, betoning av gradvisitet etc. Det var inte utan skäl som Engels kallade Skaldin en *liberalkonservativ*. Men att välja ut en representant för arvet med en mer typisk ton skulle, för det första, vara obekvämt av olika skäl, och kunde, för det andra, ge upphov till missförstånd vid jämförelsen av honom med våra dagars narodniker. För själva karaktären av vår uppgift, *gör tonen* (i motsats till ordspråket) *inte musiken*, och Skaldins inte typiska ton framför desto distinktare hans ”musik”, dvs. innehållet av hans åsikter. Och det är blott innehållet som intresserar oss. Bara på basis av vad författarnas åsikter innehåller (och inte av deras ton) ämnar vi dra jämförelsen mellan representanterna för arvet och våra dagars narodniker.

associeras (*utan distinktion av de historiska perioderna*) med själviskt försvar av en minoritets intressen. Det får inte glömmas att vid den tiden då 1700-talsupplysarna (vilka man enligt en allmänt erkänd mening hänför till bourgeoisins ledare) skrev, och vid den tiden när våra upplysare från 40- till 60-talen skrev, utmynnade *alla* sociala problem i kamp mot livegenskapen och dess återstoder. Vid den tiden var de nya social-ekonomiska relationerna och deras motsättningar ännu i sitt embryo. Därför visade bourgeoisins ideologer ingen själviskhet vid den tiden; tvärtom, både i väst och i Ryssland trodde de helt uppriktigt på allmänt välstånd och önskade det uppriktigt, och uppriktigt såg de inte (delvis kunde de ännu inte se) motsättningarna i det system som uppstod ur livegenskapen. Det är inte utan skäl som Skaldin på ett ställe i sin bok citerar Adam Smith: vi har sett att både hans synpunkter och karaktären av hans argumentation i mycket upprepar teser av denne store ideolog för den progressiva bourgeoisin.

Och om vi jämför Skaldins praktiska önskemål med synpunkterna av våra dagars narodniker å den ena sidan och med de ”ryska lärjungarnas” inställning till dem å den andra, så skall vi finna att ”lärjungarna” alltid kommer att stödja Skaldins förslag, eftersom de senare återspeglar de progressiva samhällsklassernas intressen, hela den samhällseliga utvecklingens vitala intressen längs den nuvarande, dvs. kapitalistiska vägen. Det som narodnikerna har förändrat i Skaldins praktiska önskemål eller i hans framställning av problemen, är *en förändring till det sämre* och tillbakavisas av ”lärjungarna”. Det är inte mot ”arvet” som lärjungarna ”kastar sig” (det är ett absurt påhitt), utan mot de romantiska och småborgerliga tillägg till arvet som gjorts av narodnikerna. Till dessa tillägg skall vi nu övergå.

II. Narodnismens tillägg till ”arvet”

Från Skaldin landsbygden till Engelhardt. Hans Brev från landsbygden är också essäer om lantlivets sociala aspekter, så att både till innehållet och även till formen är hans bok mycket lik Skaldins. Engelhardt är mycket talangfullare än Skaldin, och hans brev från landsbygden är ojämförligt mera livliga och måleriska. De långa resonemangen av den solide författaren till I obygden och i huvudstaden finner man inte i Engelhardts bok, men i stället betydligt flera träffande karaktärsteckningar och scenerier. Det är inte förvånande att Engelhardts bok åtnjuter den läsande publikens stadiga sympati och att den helt nyligen kom ut i en ny upplaga, medan däremot Skaldins bok är nästan helt glömd, fastän det var bara två år efter dess utgivande Otetjestvennyje Zapiski började trycka Engelhardts brev. Vi behöver därför inte bekanta läsaren med innehållet i Engelhardts bok, och vi skall begränsa oss till en kort framställning av två aspekter i hans åsikter: för det första, åsikter som är karakteristiska för ”arvet” i allmänhet och gemensamma för Engelhardt och Skaldin i synnerhet; och för det andra, åsikter som är specifikt narodnistiska. Engelhardt är *redan en narodnik*, men hans åsikter innehåller ännu så mycket som är gemensamt för alla upplysare, så mycket av det som förkastats eller förändrats av samtidens narodnism att man är villrådig om vart man skall hänföra honom — till representanterna för ”arvet” i allmänhet, utan narodnistisk anstrykning, eller till narodnikerna.

Vad som gör Engelhardt besläktad med de förra är främst den utomordentliga nykterheten i hans åsikter, hans enkla och direkta karakteristik av realiteter, hans obevekliga blottande av alla dåliga sidor, av ”grundvalarna” i allmänhet och av bondeklassen i synnerhet — av dessa samma ”grundvalar”, vilkas falska idealisering och förskönande är en oundgänglig beståndsdel av narodnismen. Engelhardts mycket svagt och försagt uttryckta narodnism är därför i direkt och skriande motsättning till den bild av lantliga *realiteter* som han målade med sådan talang, och om någon ekonom eller sociolog baserade sina omdömen om landsbygden på

Engelhardts *fakta* och *iakttagelser** skulle han finna det omöjligt att dra narodnismiska slutsatser från sådant material. Idealisering av bonden och hans byalag är en av narodnismens oundgängliga beståndsdelar, och narodniker av alla schatteringar, från hr V. V. till hr Michajlovskij, har givit fria tyglar åt denna strävan att idealisera och försköna ”byalaget”. Det finns inte det minsta spår av sådan försköning hos Engelhardt. I strid med det vackra talet om vår bondes byalagsanda, som gängse ställs mot städernas individualism, konkurrensen i den kapitalistiska ekonomin osv., är Engelhardt absolut skoningslös vid blottandet av småbondens frapperande *individualism*. Han visar utförligt att våra ”bönder i fråga om egendom har det starkast möjliga sinne för ägande” (sid. 62, 1885 års uppl.), att de inte kan tolerera ”lagarbete” som de hatar av trånga själviska och egoistiska motiv: vid lagarbete är var och en ”rädd att göra mer än de andra” (sid. 206). Denna fruktan för att göra mer än andra går till komiska (kanske t. o. m. tragikomiska) ytterligheter, när författaren berättar om kvinnor som bor under ett tak, som har gemensamt hushåll och är släkt med varandra; var och en av dem torkar av bara sin del av det gemensamma matbordet, eller mjölkar korna i tur och ordning för att hämta mjölk för sitt eget barn (av fruktan för att de andra kan gömma lite av mjölken) och kokar gröt för sitt eget barn enskilt (sid. 323). Engelhardt visar dessa drag så detaljerat och bestyrker dem med en sådan mängd exempel, att det inte kan vara fråga om undantag. Antingen är Engelhardt en värdelös iakttagare som inte förtjänar någon tilltro, eller är talet om vår bondes byalagsanda och byalagsegenskaper blott och bart inbillning, vilken överförs till den *ekonomiska praktiken* drag, abstraherade från *jordägandets* form (och från denna form av jordbesittning är ytterligare alla dess fiskala och administrativa aspekter abstraherade). Engelhardt visar att bonden i sin ekonomiska aktivitet strävar efter att bli en kulak†. ”Det är en bestämd dos av kulak i varje bonde”, säger han (sid. 491), ”kulakidealen är förhärskande bland bönderna.” ... ”Jag har upprepade gånger sagt att individualism, egoism och strävan till exploatering är ytterst utvecklade bland bönderna.”

... ”Var och en är stolt över att vara en gädda och strävar efter att uppsluka rudan.” Engelhardt demonstrerade överlägset att tendensen bland bönderna inte går mot ”byalags”-systemet, inte mot ”folklig produktion”, men mot det mest ordinära småborgerliga system som är typiskt för alla kapitalistiska samhällen. Han beskrev och bevisade oåterkalleligt den välbärgade bondens strävan att syssla med köpenskap (363), att låna ut spannmål i utbyte mot arbete, att köpa den fattige bondens arbete (sid. 457, 492 m. fl.) — eller, på ekonomiskt språk, omvandlingen av driftiga bönder till en lantbourgeois. ”Om”, säger Engelhardt, ”bönderna inte övergår till sambruk utan var och en fortsätter att driva sitt eget jordbruk, då kommer det att bli både jordlösa bönder och daglönare bland jordbruksbefolkningen, även om det finns ett överflöd av jord. Vidare, jag tror att förmögenhetsskillnaden bland bönderna kommer, att bli ännu mer betydande än den är nu. Trots byalagsägandet av jorden kommer det att bli många faktiskt jordlösa daglönare sida vid sida med de 'rika'. Vadagnar det mig eller mina barn om jag har rätten till jord, men varken kapital eller redskap för att bruka den? Det är som att ge en blind människa jord och säga — ät den!” (Sid. 370) Med en liksom svärmodig ironi figurerar ”sambruk” övergivet i denna passage som en god och oskyldig önskan vilken, långt ifrån att

* I förbigående sagt skulle detta vara inte bara exceptionellt intressant och lärorikt utan också helt berättigat från en ekonomisk forskares sida. Om vetenskapsmännen förlitar sig på frågeformulärens data — svar och omdömen av talrika självägande bönder som ofta är partiska och dåligt informerade, som inte har utvecklat en helguten åskådning eller tänkt över sina åsikter — varför då inte sätta tro till iakttagelser som samlats under hela elva år av en man med utmärkt observationsförmåga och obestridlig uppriktighet, av en man som har gjort ett ypperligt studium av det han talar om.

† Storbonde. — *Red.*

följa ur fakta om bondeståndet, direkt tillbakavisas och utesluts av dessa fakta.

Ett annat drag som gör Engelhardt besläktad med representanterna för arvet utan någon narodnistisk anstrykning är hans tro att den huvudsakliga och grundläggande orsaken till böndernas betryckta läge är återstoderna av livegenskapen och den till denna hörande reglementeringen. Avlägsna dessa kvarlevor och denna reglementering, och allt skall bli bra. Engelhardts absoluta fiendskap till reglementering och hans sarkastiska förhånande av alla försök att genom reglementering ovanifrån lyckliggöra bonden, står i den skarpaste kontrast till narodnistiska förhoppningar på ”de härskande klassernas klokhet och samvete, kunskap och patriotism” (hr Juzjakovs ord i *Russkoje Bogatstvo*, nr 12, 1896, sid. 106), till narodnistiskt projektmakeri för ”organisering av produktionen” osv. Låt oss påminna om Engelhardts sarkastiska förkastelsedom över regeln att vodka inte skulle få säljas vid kvarnarna, en regel tillkommen för bondens ”bästa”; eller med vilken avsmak han talar om den obligatoriska föreskriften som utgick från några zemstvon år 1880 och som förbjöd sådden av råg före den 15 augusti, en grov inblandning av. ”skrivbordsvetenskapsmän” — också företagen med hänsyn till bondens bästa — i ”miljoner självägande bönders” jordbruk (424). Under hänsyftning till sådana regler och föreskrifter som förbudet att röka i barrskogar, skjuta gädda på våren, hugga björkar för majfesten, plundring av fågelbon osv., anmärker Engelhardt sarkastiskt: ”... omsorgen om bonden är och har alltid varit huvudbekymret för intellektuella själar. Vem lever för sig själv? Alla lever för bonden! ... Bonden är dum, han kan inte sköta sina egna affärer. Om ingen ser efter honom, kommer han att bränna ner alla skogarna, döda alla fåglarna, fiska ut floderna, fördärva jorden och själv dö ut.” (398) Tror ni läsare, att denne författare kunde ha haft någon sympati för lagar som ligger narodnikerna så varmt om hjärtat, sådana som förbjuder jordlotternas avhändande? Kunde han ha sagt någonting liknande den ovan anförda frasen av en av stödjepelarna för *Russkoje Bogatstvo*? Kunde han ha samma synpunkt som hr N. Karysjev, en annan stödjepelare för samma tidskrift, som slungade förebråelsen mot våra guvernementszemstvon (på 90-talet!) att de ”inte finner plats” ”för systematiska, stora och betydande utgifter för jordbruksarbetets organisation”?

Låt oss nämna ett annat drag som gör Engelhardt besläktad med Skaldin: hans omedvetna hållning till många rent borgerliga strävanden och åtgärder. Inte för att Engelhardt försöker att förgylla småbourgeoisin eller att komponera ursäkter (å la hr V. V.) för att inte tillämpa denna bestämning på en eller annan företagare — långt därifrån. Som praktisk jordbrukare hänförs Engelhardt helt enkelt av alla framsteg, av varje förbättring i jordbruksmetoderna, och är helt ur stånd till att inse att dessa förbättringars samhällseliga form är den mest effektiva vederläggningen av hans egna teorier om att kapitalismen är omöjlig i vårt land. Låt oss till exempel erinra om, hur förtjust han var över de framgångar som han uppnådde i sitt eget jordbruk tack vare systemet med *ackordsbetalning* till sina arbetare (för bråkning av lin, tröskning osv.). Engelhardt har inte en aning om att tidlörens ersättning med ackordslön är en av de mest utbredda metoderna, genom vilken en i utveckling stadd kapitalistisk ekonomi skärper arbetets intensifiering och ökar mervärdeskvoten. Ett annat exempel. EGazetas driver gäck med Zemledeltjeskaja Gazetas program: ”upphörande med överlåtelse av åkrar för växelbruk, jordbruksdrift baserad på användning av daglönare, införande av förbättrade maskiner, redskap och rasboskap och av systemet med mångväxelbruk, förbättring av ångar och betesmarker etc., etc.” ”Allt detta är ju dock ingenting annat än allmänt prat!”, utropar

---

* *Russkoje Bogatstvo*, nr 5, 1896, maj. Hr Karysjevs artikel om guvernementszemstvonas utgifter för ekonomiska åtgärder. Sid. 20.

Engelhardt (128). Men det var just detta program som Engelhardt införde i sin egen jordbrukspraktik; han uppnådde tekniskt framåtskridande i sitt eget jordbruk just genom att basera det på användning av daglönare. Eller för att ta ännu ett exempel: vi såg hur öppet och riktigt Engelhardt avslöjade de verkliga tendenserna hos den driftige bonden; men det hindrade honom inte alls från att påstå att ”det är inte fabriker som behövs, utan små” (Engelhardts kursiv) ”brännvinsbrännerier, oljeslagerier” etc. (sid. 336), dvs. vad som ”behövs” är att lantbourgeoisin borde gå in för jordbruksindustrier — vilket alltid och överallt har varit en av jordbrukskapitalismens huvudsymptom. Här har vi inflytandet av det faktum att Engelhardt var inte en teoretiker utan en praktisk jordbrukare. Det är en sak att hävda att framåtskridande är möjligt utan kapitalism, men en annan sak att driva jordbruk själv. Engelhardt, som haft syftemålet att sköta sitt jordbruk efter rationella linjer, *tvingades* i kraft av de omgivande omständigheterna att uppnå detta med rent kapitalistiska metoder och att lämna åsido alla sina teoretiska och abstrakta tvivel beträffande ”användningen av lantarbetare”. På teorins område resonerade Skaldin som en typisk manchesterliberal, fullständigt ur stånd till att inse både att hans argument var av just denna karaktär och att de överensstämde med behoven av Rysslands kapitalistiska evolution. På praktikens fält var Engelhardt tvungen att handla som en typisk manchesterliberal, tvärtemot sin teoretiska protest mot kapitalismen och sin önskan att tro på att hans fosterland följde en särskild väg.

Engelhardt trodde det, och det är det som föranleder oss att kalla honom för en narodniker. Han såg redan klart den *verkliga* tendensen i Rysslands ekonomiska utveckling och började att *bortförklara* motsättningarna i denna utveckling. Han bemödade sig att bevisa att denna jordbrukskapitalism var omöjlig i Ryssland, att ”det finns ingen Knecht i vårt land” (sid. 556) — trots att han själv på det mest detaljerade sätt vederlade sagorna om att våra arbetare är kostsamma och själv visade hur dåligt han betalade sin lagårdskar Pjotr och hans familj, som förutom underhåll, bara hade sex rubel om året kvar ”för att köpa salt, matolja och kläder” (sid. 10). ”Och ändå avundas man honom, och om jag avskedade honom, så skulle det omedelbart finnas femtio andra som vore villiga att ta hans plats.” (Sid. 11) På tal om framgången med sitt jordbruk och om hur skickligt hans arbetare hanterar plogen, utropar Engelhardt triumferande: ”Och vilka är dessa plöjare? Okunniga, slarviga ryska bönder.” (Sid. 225)

Fastän hans egen jordbrukserfarenhet och hans avslöjande av böndernas individualism vederlagt alla illusioner beträffande ”byalagsandan”, ”trodde” Engelhardt inte bara att bönderna kunde övergå till sambruk, utan uttryckte också ”övertygelsen” att det skulle bli så, att vi, ryssar, skulle utföra denna stora bragd och införa ett nytt sätt för att driva jordbruk. ”Det är detta som danar den exceptionella karaktären, den specifika naturen av vår ekonomi.” (Sid. 349) Engelhardt realisten förbyts i Engelhardt romantikern, som ersätter den kompletta frånvaron av ”exceptionell karaktär” i sina egna jordbruksmetoder och i böndernas jordbruksmetoder som han iakttog dem, med ”tro” på en framtida ”exceptionell karaktär”! Från denna tro är det blott ett stenkast till de ultranarodnistiska dragen, vilka — fastän de är mycket få - man kan finna hos Engelhardt, till en trång nationalism gränsande till chauvinism (”Vi skall ge Europa ett kok stryk”, ”också i Europa kommer bonden att vara på vår sida” (sid. 387), sade Engelhardt till en godsägare med vilken han diskuterade kriget) och även till idealisering av avtjänandet! Ja, just samme Engelhardt, som ägnat så många utomordentliga sidor i sin bok åt att beskriva den hjälplösa och förnedrande situationen för den bonde som lånat pengar eller spannmål, vilket skall betalas av med arbete och som tvingas arbeta för nästan ingenting under de värsta förhållanden av personligt beroende. * Just samme Engelhardt

---

* Glöm inte bilden av byäldsten (dvs. godsägarens förvaltare) som kallar bonden till arbete när den senares egen

går så långt som att säga att ”det skulle vara en god sak om doktorn” (han talade om nyttan och behovet av läkare på landsbygden. V. I.) ”hade sitt eget jordbruk, så att bonden kunde betala för behandlingen med sitt arbete” (sid. 41). Kommentarer är överflödiga.

Allt som allt, efter att ha jämfört de ovannämnda positiva dragen i Engelhardts världsåskådning (dvs. det som han har gemensamt med representanterna för ”arvet” utan någon narodnistisk anstrykning) med de negativa (dvs. de narodnistiska dragen), måste vi erkänna att de förra otvivelaktigt överväger hos författaren till Brev från landsbygden, medan de senare är en ovidkommande och slumpartad tillsats, vilken liksom har drivit in utifrån och står i strid med grundtonen i hans bok.

III. Har ”arvet” vunnit på förbindelsen med narodnismen?

— Men vad menar ni med narodnism? frågar sannolikt läsaren. Bestämningen av det innehåll som förknippas med begreppet ”arvet” har givits ovan, men begreppet ”narodnism” har inte givits någon definition.

Med narodnism menar vi ett system av åsikter, vilka innefattar de följande tre dragen: 1) *Övertygelsen att kapitalismen i Ryssland representerar en tillbakagång, ett förfall.* Härav strävan och önskan att ”fördröja”, ”hejda”, ”stoppa” kapitalismens ”uppbyggnad” av de sekelgamla grundvalarna och liknande reaktionära skrik. 2) *Tron på det ryska ekonomiska systemets egenart i allmänhet och bondens med dess byalag, sambruk osv. i synnerhet.* Man har inte ansett det nödvändigt att på ryska ekonomiska förhållanden tillämpa begrepp som utarbetats av den moderna vetenskapen rörande olika samhällsklasser och deras konflikter. Böndernas byalag betraktas som någonting högre och bättre än kapitalismen; där finns en benägenhet att idealisera ”grundvalarna”. Existensen av motsättningar mitt ibland bönderna som är karakteristiska för varje varu- och kapitalistisk hushållning förnekas eller bagatelliseras; man förnekar att något samband finns mellan dessa motsättningar och deras mer utvecklade form inom: den kapitalistiska industrin och det kapitalistiska jordbruket. 3) *Ignorerandet av sambandet mellan ”intelligentsian” och landets juridiska och politiska institutioner å ena sidan och bestämda samhällsklassers materiella intressen å andra sidan.* Förnekande av detta samband, brist på en materialistisk förklaring av dessa sociala faktorer framkallar tron att de representerar en kraft i stånd till att ”dra historien utmed en annan linje” (hr V. V.), ”att avvika från vägen” (hr N-on, hr Juzjakov osv.) osv.

Det är vad vi menar med ”narodnism”. Läsaren ser följaktligen att vi använder denna term i dess vidaste mening, just som alla de ”ryska lärjungarna” använder den nä de uppträder mot ett helt system av åsikter och inte mot individuella representanter för detta system. Bland dessa individuella representanter finns naturligtvis skillnader, och ibland viktiga sådana. Ingen ignorerar dessa skillnader. Men de förutnämnda dragen i världsåskådningen är gemensamma för alla de mest skilda representanterna för narodnismen, från — nåväl, låt oss säga, hr Juzov till hr Michajlovskij. Hrr Juzov, Sazonov, V. V. m. fl. fogar till de nämnda negativa dragen i sina åsikter ytterligare andra, vilka t. ex. varken delas av hr Michajlovskij eller av andra medarbetare i Russkoje Bogatstvo av i dag. Att förneka dessa skillnader mellan narodnikerna i den snäva meningen och narodnikerna överhuvudtaget skulle naturligtvis vara fel; men det skulle vara ännu felaktigare att ignorera det faktum att alla slags narodnikers *fundamentala* samhällsekonomiska synpunkter sammanfaller i de nämnda huvudpunkterna. Och eftersom de ”ryska lärjungarna” tillbakavisar just dessa fundamentala synpunkter och inte blott

---

såd redan är övermogen och går till spillo, och han är tvingad att gå blott och bart därför, att om han inte gör det, så kommer volostmyndigheterna att ”dra ner hans byxor”.

”beklagliga avvikelser” från dem i en dålig riktning, så är de uppenbart i sin fulla rätt att använda begreppet ”narodnism” i dess vidare mening. De har inte bara rätt att göra så; de kan inte göra på annat sätt.

Overgående till narodnismens fundamentala åsikter som skisserats, måste vi först och främst konstatera att ”arvet” *absolut inte har något gemensamt med dem*. Det finns en hel rad av obestridliga representanter och bevarare av ”arvet” som inte har någonting gemensamt med narodnismen, som inte ställer frågan om kapitalismen, som inte tror på Rysslands egenart, bonde-byalaget etc., och som inte betraktar intelligentsian och våra juridiska och politiska institutioner som en faktor i stånd till ”att avvika från vägen”. Ovan nämnde vi som exempel redaktören och utgivaren av Vestnik Jevropy, vilken kan anklagas för vad som helst utom för kränkning av arvets traditioner. A andra sidan finns det folk vilkas åsikter liknar narodnismens förutnämnda fundamentala principer och härvid direkt och öppet ”avsäger sig arvet” — vi kan t. ex. nämna samma hr J. Abramov till vilken även hr Michajlovskij hänvisar, eller hr Juzov. Den narodnism mot vilken de ”ryska lärjungarna” kämpar fanns inte ens vid den tiden arvet var (för att använda en juridisk term) ”testamenterat”, dvs. på 60-talet. Embryon, rudiment av narodnismen existerade, naturligtvis inte bara på 60-talet, utan också på 40-talet och även tidigare* — men det är inte narodnismens historia som intresserar oss här. Vi upprepar, att vad som är viktigt för oss är att fastställa att 60-talets ”arv”, i den mening som skisserats ovan, ingenting har gemensamt med narodnismen, dvs. att det inte finns någonting gemensamt i allt det väsentliga av deras åsikter, att de ställer upp olika problem. Det finns bevarare av ”arvet” som inte är narodniker, och det finns narodniker som ”har av sagt sig arvet”. Naturligtvis finns det också narodniker som bevarar ”arvet” eller som pretenderar på att göra så. Det är därför vi talar om ett samband mellan arvet och narodnismen. Låt oss se vad detta samband har givit.

För det första, narodnismen tog ett stort *steg framåt* jämfört med arvet *genom att rikta* allmänhetens uppmärksamhet på problem som bevararna av arvet delvis (på sin tid) ännu inte kunde uppställa, eller delvis inte ställde och inte ställer på grund av den inneboende inskränktheten i deras horisont. Genom att *ställa upp* dessa problem gjorde narodnismen en stor *historisk* tjänst, och det är fullt naturligt och förståeligt att narodnismen, efter att ha erbjudit en lösning (vad den än må vara värd) av dessa problem, *därigenom* intog en framskjuten ställning bland de progressiva strömningarna i Rysslands samhälleliga tänkande.

Men den av narodnismen föreslagna lösningen av dessa problem visade sig vara totalt oduglig, baserad som den var på efterblivna teorier som man för länge sedan förkastat i Väst-europa, på en romantisk och småborgerlig kritik av kapitalismen, på ett ignorerande av den ryska historiens huvudfakta och verklighet. Så länge som utvecklingen av kapitalismen i Ryssland och dess inneboende motsättningar ännu var mycket svaga, kunde denna primitiva kritik av kapitalismen behålla fotfästet. Men narodnismen är absolut ur stånd till att mäta sig med den nutida utvecklingen av kapitalismen i Ryssland, dagens tillstånd i våra kunskaper om Rysslands ekonomiska historia och verklighet, de nutida kraven som ställs på en sociologisk teori. En gång progressiv, som den förste att uppställa frågan om kapitalismen, är narodnismen nuförtiden en *reaktionär* och *skadlig* teori som vilseleder det samhälleliga tänkandet och spelar stagnation och asiatisk efterblivenhet i händerna. Den reaktionära karaktären i dess kritik av kapitalismen har idag till och med förlänat narodnismen drag vilka gör den *underlägsen* i jämförelse med den världsåskådning som begränsar sig till troget

---

* Jfr Tugan-Baranovskijs bok *Den ryska fabriken*, S:t Petersburg 1898.

bevarande av arvet.* Att det är så skall vi nu försöka visa genom att analysera var och en av den narodnistiska världsåskådningens tre huvuddrag som nämnts ovan.

Det första draget: övertygelsen att kapitalismen i Ryssland representerar en tillbakagång, ett förfall. Mycket snart efter det att frågan om kapitalismen i Ryssland hade ställts stod det klart att vår ekonomiska utveckling var kapitalistisk, och narodnikerna förklarade denna utveckling som en tillbakagång, ett misstag, en avvikelse från den väg som skulle vara föreskriven av nationens hela historiska liv, från den väg som skulle vara helgad genom de sekelgamla grundvalarna osv., osv. Upplysarnas brinnande tro på den pågående samhällsliga utvecklingen avlöstes av misstro till den; historisk optimism och hoppfullhet avlöstes av pessimism och misshand grundat på det faktum att ju längre sakernas gång fortskrider som den fortskridit, desto hårdare och svårare kommer det att bli att lösa problemen som den nya utvecklingen för med sig; man kom med vädjanden om att ”fördröja” och ”hejda” denna utveckling; den teorin lanserades att Rysslands efterblivenhet var dess lycka osv. Alla dessa drag i det narodnistiska betraktelsesättet har ingenting gemensamt med ”arvet” utan står i direkt motsättning till det. Övertygelsen att den ryska kapitalismen representerar en ”avvikelse från vägen”, en tillbakagång osv., leder till en förvanskning av Rysslands hela ekonomiska evolution, till ett vanställande av den ”övergång” som försiggår inför våra ögon. Burna av sin önskan att fördröja och hejda uppbyggnaden genom kapitalismen av de sekelgamla grundvalarna, ådagalägger narodnikerna en frapperande historisk taktlöshet, de glömmer att *före* denna kapitalism fanns ingenting annat än samma exploatering i kombination med otaliga former av trældom och personligt beroende, vilket betungade den arbetandes ställning, ingenting annat än rutin och stagnation i den samhällsliga produktionen och, följaktligen, inom alla sfärer av det sociala livet. Under kampen mot kapitalismen från sin romantiska, småborgerliga synvinkel, kastar narodnikerna all historisk realism överbord och jämför alltid kapitalismens *verklighet* med en *fiktions* av den för-kapitalistiska ordningen. 60-talets ”arv” med sin brinnande tro på den progressiva karaktären av den pågående samhällsliga utvecklingen, deras oförsonliga fiendskap som helt och hållet riktades mot det förgångnas återstoder, deras övertygelse att man bara hade att sopa bort dessa kvarlevor och allting skulle gå utmärkt — detta ”arv” har ingenting gemensamt med de nämnda synpunkterna av narodnismen utan står i direkt motsättning till dem.

Narodnismens andra drag är tron på Rysslands egenart, idealisering av bonden, byalaget osv. Doktrinen om Rysslands egenart föranledde narodnikerna att ta fasta på föråldrade västeuropeiska teorier, eggade dem till att betrakta många av den västeuropeiska kulturens prestationer med förvånande lättsinne: narodnikerna lugnade sig själva med den tanken, att om vi saknar några av den civiliserade mänsklighetens drag, så har vi i stället ”av ödet utvalts” att visa världen nya metoder för hushållningen osv. Den analys av kapitalismen och alla dess yttringar som den framstegsvänliga västeuropeiska tanken gett vägrade man inte blott att acceptera i relation till det heliga Ryssland utan bemödade sig också om att hitta på förevändningar för att inte dra samma slutsatser om den ryska kapitalismen som man gjort beträffande den europeiska. Narodnikerna bugade och skrapade inför författarna till denna analys och — fortsatte lugnt att förbli samma romantiker mot vilka dessa författare hela sitt liv hade kämpat. Vidare, denna doktrin om Rysslands egenart, som delas av alla narodniker, har ingenting gemensamt med ”arvet”, utan går direkt emot det. ”60-talets män” däremot

---

* Jag har redan haft tillfälle att i artikeln om ekonomisk romantik notera att våra motståndare ådagalägger en frapperande kortsynthet genom att betrakta termerna *reaktionär* och *småborgerlig* som polemiska skymford, då de tvärtom har en fullständigt bestämd historisk-filosofisk innebörd.

eftersträvade att europeisera Ryssland, trodde på att det skulle uppta den allmänna europeiska kulturen, verkade för överföring av denna kulturs institutioner också till vår allt annat än egenartade jordmån. Varje doktrin som lär att Ryssland är något egenartat är helt oförenlig med 60-talets anda och tradition. Ännu mer oförenlig med denna tradition är den narodnistiska idealiseringen och försköningen av landsbygden. Denna falska idealisering, som till varje pris vill se något specifikt i vårt lantliga system, någonting helt olikt det lantliga systemet i varje annat land under de för-kapitalistiska relationerna, står i den mest skriande motsättning till det sansade och realistiska arvets traditioner. Ju vidare och djupare kapitalismen utvecklade sig, ju tydligare landsbygden visade motsättningar gemensamma för varje varu-kapitalistiskt samhälle, desto skarpare och skarpare framträdde motsatsen mellan narodnikernas honungssöta prat om bondens ”byalags-anda”, ”sambruksanda” osv., å ena sidan, och den faktiska delningen av bönderna i en lantbourgeois och ett lantproletariat, å andra sidan; desto snabbare förändrade sig narodnikerna, vilka fortsatte att se på sakerna med bondens ögon, från sentimentala romantiker till småborgerlighetens ideologer, därför att småproducenten i det moderna samhället förändras till en varuproducent. Deras falska idealisering av landsbygden och romantiska drömmar om ”byalagsandan” ledde till att narodnikerna med yttersta lättsinne förhöll sig till böndernas verkliga behov härrörande från den pågående ekonomiska utvecklingen. I teorin kunde man tala hur mycket som helst om grundvalarnas styrka, men i praktiken förstod varje narodniker mycket väl att elimineringen av det förgångnas återstoder, resterna av systemet före reformen, vilka till denna dag binder våra bönder till händer och fötter, skulle öppna vägen just för den kapitalistiska utvecklingslinjen, och ingen annan. Bättre stagnation än kapitalistiskt framåtskridande — sådan är i det väsentliga varje narodnikers inställning till landsbygden, även om naturligtvis inte varje narodniker skulle våga att säga det så öppet och rakt på sak som hr V. V. med sin naiva rätlinjighet. ”Bundna till sina jordlotter och byalag och ur stånd till att söka sig arbete där det skulle vara mer produktivt och till större fördel för dem själva, är bönderna liksom frusna i denna överbefolkade, hjordliknande, improduktiva form av liv i vilken de kom från livegenskapen.” Det är så en av representanterna för ”arvet” såg deupplysar”-ståndpunkt.ka ”upplysar”-ståndpunkt. ”Bättre att bönderna förblir frusna i sin rutin, i en patriarkalisk livsform, än att bana väg för kapitalismen på landsbygden” — så ser i själva verket varje narodniker på saken. I själva verket finns det troligen inte en enda narodniker som skulle våga förneka att bondebyalagets ståndsmässiga slutenhet med dess kollektiva ansvarighet, dess förbud mot försäljning av jord och mot rätten att avstå från en jordlott står i den skarpaste motsättning till den nutida ekonomiska *verkligheten*, till nutida varu-kapitalistiska relationer och deras utveckling. Att förneka denna motsättning är omöjligt, men hela kärnpunkten är att narodnikerna är dödligt rädda för en sådan frågeställning, för en sådan kontrastering av bondeklassens juridiska ställning med ekonomiska realiteter och den nuvarande ekonomiska utvecklingen. Narodnikern är envist besluten att tro på en icke-existerande icke-kapitalistisk utveckling som är ett påfund av hans romantiska fantasi, och därför — och därför är han beredd att fördröja den nuvarande utvecklingen, vilken försiggår efter kapitalistiska linjer. Narodnikerns inställning till sådana problem som bondebyalagets ståndsmässiga slutenhet, kollektiv ansvarighet och böndernas rätt att sälja eller avstå från sina jordlotter, är inte bara ett utslag av yttersta försiktighet och fruktan för ”grundvalarnas” öde (rutinens och stagnationens grundvalar); utan än mer, narodnikern faller så lågt att han även välkomnar polisförbudet mot böndernas försäljning av jord. Till en sådan narodniker kan man replikera med Engelhardts ord: ”Bonden är dum, han kan inte sköta sina egna affärer. Om ingen ser efter honom, kommer han att bränna ner alla skogarna, döda alla fåglarna, fiska ut floderna, fördärva jorden och själv dö ut.” Narodnikern ”avsäger sig arvet” helt öppet här och blir reaktionär. Och lägg

dessutom märke till att i och med den ekonomiska utvecklingens framåtskridande blir denna förstörelse av bonde-byalagets ståndsmässiga slutenhet en alltmer bjudande nödvändighet för lantproletariatet, medan de olägenheter som uppkommer härav för lantbourgeoisin inte alls är betydande. ”Den driftige bonden” kan lätt arrendera jord vid sidan, öppna ett företag i någon annan by och företa affärsresor vart han vill och hur länge han vill. Men för ”bonden” som huvudsakligen lever av att sälja sin arbetskraft, innebär bundenheten till jordlotten och byalaget en oerhörd restriktion i hans ekonomiska aktivitet, den gör det omöjligt för honom att finna en bättre arbetsgivare, tvingar honom att sälja sin arbetskraft endast till de lokala köparna, vilka alltid betalar mindre och söker alla sorters vägar och metoder för att göra honom klavbunden. Efter att ha kommit under inflytande av romantiska drömmier och satt som sitt mål att stödja och bevara grundvalarna tvärtemot den ekonomiska utvecklingslinjen, har narodnikern, utan att han själv märker det, glidit ner utefter detta sluttande plan tills han funnit sig själv sida vid sida med den godsägare, som med hela sitt hjärta och själ trängtar efter bevarandet och konsolideringen av ”bondens band med jorden”. Det förtjänar påminnas, t. ex., att denna bonde-byalagets ståndsmässiga slutenhet har uppammat specifika metoder för anställning av arbetare: fabriks- och jordägare skickade ut agenter till byarna, särskilt till sådana som häftade i skuld, för att anställa arbetare på de mest fördelaktiga villkor. Lyckligtvis ersätts gradvis denna form av trældom med fri anställning genom jordbrukskapitalismens utveckling, som nedbryter proletärens ”bofasta status” (sådan är effekten av andra arbetstillfällen inom jordbruksnäringarna).

En annan, och måhända inte mindre slående bekräftelse på vårt påstående att våra dagars narodnistiska teorier är skadliga, kan man finna i den vanliga tendensen bland narodnikerna att *idealisera avtjänandet*. Vi har redan gett ett exempel på hur Engelhardt fullbordade sitt narodnistiska syndafall genom att gå så långt som att säga att ”det skulle vara en god sak” att utveckla avtjänandet på landsbygden! Vi finner samma sak i hr Juzjakovs famösa projekt för jordbruksgymnasier (Russkoje Bogatstvo, nr 5, 1895). I allvarliga ekonomiska artiklar hängav sig en kollega till Engelhardt i tidskriften, hr V. V., åt liknande idealisering när han deklarerade att bonden hade vunnit en seger över godsägaren, som förmodligen hade önskat att introducera kapitalismen. Men hela olyckan var att bonden tog sig för att bearbeta godsägarens jord och fick i gengäld av honom jord ”i arrende”, dvs. återupprättade just samma hushållningssätt som existerade under livegenskapen. Detta är några av de mest grälla illustrationerna till narodnikernas reaktionära inställning till problem rörande vårt jordbruk. I mindre bjärt form kan vi finna denna idé förfäktad av varje narodniker. Varje narodniker säger att kapitalismen i vårt jordbruk är fördärlig och farlig, emedan kapitalismen skulle ersätta den oberoende bonden med daglönaren. Kapitalismens *verklighet* (”daglönaren”) ställs i motsättning till *fiktionen* om den ”oberoende” bonden. Denna fiktion är baserad på bondens ägarskap till produktionsmedel under den för-kapitalistiska eran, man ignorerar blygsamt det faktum att bonden för dessa produktionsmedel måste betala deras dubbla värde; att dessa produktionsmedel är till för att verkställa avtjänandet; att denne ”oberoende” bondes levnadsstandard är så låg att han i vilket som helst kapitalistiskt land skulle klassas som ett fattighjon; och till denne ”självständige” bondes hopplösa fattigdom och intellektuella tröghet fogas ytterligare personligt beroende som oundvikligt beledsagar för-kapitalistiska hushållningsformer.

Narodnismens tredje karakteristiska drag — ignorandet av sambandet mellan ”intelligent-sian” och landets juridiska och politiska institutioner, å ena sidan, och bestämda samhällsklassers materiella intressen, å andra sidan — är oupplösligt förbundet med de föregående dragen. Blott denna orealistiska inställning till sociologiska problem kunde ha alstrat

doktrinen att rysk kapitalism är ett ”misstag” och att ”avvikelse från vägen” är möjlig. Detta narodnistiska betraktelsesätt står inte heller i samband med ”arvet” och 60-talets traditioner utan tvärtom, det *står i direkt motsättning till dessa traditioner*. En naturlig följd av detta betraktelsesätt är narodnikernas inställning till de talrika återstoderna av för-reformreglementeringen av det ryska livet, en inställning som representanterna för ”arvet” under inga omständigheter skulle kunna ha delat. För att illustrera denna inställning, skall vi ta oss friheten att låna hr V. Ivanovs utmärkta anmärkningar i hans artikel Ett tarvligt påhitt (*Novoje Slovo*, september 1897). Författaren syftar på hr Boborykins bekanta roman På ett annat sätt och avslöjar hans missuppfattning av tvisten mellan narodnikerna och ”lärjungarna”. Hr Boborykin låter sin hjälte, en narodniker, förebrå ”lärjungarna” för att de förment drömmer om ”en barackregim med outhärdlig reglementeringsdespotism”. Hr Ivanov anmärker i samband med det:

”Att säga att deras motståndares 'dröm' var en outhärdlig 'reglementerings'-despotism, det varken kunde eller kan de” (narodnikerna), ”så länge som de förblir narodniker. Kärnan i deras dispyt med de 'ekonomiska materialisterna' i detta avseende är att de hos oss ännu existerande återstoderna av den gamla reglementeringen enligt narodnikernas mening kan tjäna som grundvalen för dess vidareutveckling. Den gamla reglementeringens outhärdlighet är fördold för deras ögon, å ena sidan, genom deras föreställning att själva 'bondeandan (enkel och odelbar) utvecklar sig' mot reglementering, och, å andra sidan, genom deras tro på förefintligheten av eller en kommande moralisk skönhet hos 'intelligentsian', 'samhället' eller hos de 'ledande klasserna' överhuvudtaget. De anklagar de ekonomiska materialisterna för att vara bedårade inte av 'reglementeringen', utan tvärtom av det västeuropeiska systemet, vilket är baserat på frihet från reglementering. Och de ekonomiska materialisterna hävdar verkligen att återstoderna av den gamla reglementeringen, som hade sitt ursprung i naturahushållningen, för varje dag blir allt 'outhärdligare' i ett land som har övergått till en penninghushållning, vilken för med sig otaliga förändringar både i det faktiska läget och i dess olika befolknings-skiktets intellektuella och moraliska fysiologi. De är därför övertygade att de nödvändiga betingelserna för uppkomsten av en ny och gagnelig 'reglementering' av landets ekonomiska liv inte kan utvecklas ur återstoderna av en reglementering som var anpassad till naturahushållning och livegenskap, utan blott kan utvecklas i en sådan atmosfär av vid och allsidig frihet från den gamla reglementeringen som finns i Västeuropas och Amerikas avancerade länder. Så ligger det till med frågan om 'reglementeringen' i dispyten mellan narodnikerna och deras opponenter.” (L. c., 11f.) Denna inställning av narodnikerna till ”den gamla reglementeringens återstoder” är måhända deras mest flagranta avsteg från ”arvets” traditioner. Representanterna för detta arv utmärkte sig, som vi ha sett, genom sin oåterkalleliga och ursinniga fiendskap till varje återstod av den gamla reglementeringen. I detta avseende står följaktligen ”lärjungarna” ojämförligt närmare ”traditionerna” och ”arvet” från 60-talet än narodnikerna.

Förutom det högst viktiga felet av narodnikerna som nämnts ovan, föranleder dem deras brist på sociologisk realism till ett specifikt sätt att tänka och resonera om sociala angelägenheter och problem, som man skulle kunna kalla för trång intellektuell inbilskhet eller, måhända, byråkratisk mentalitet. Narodnikern utbreder sig alltid över den väg som ”vi” skulle välja för vårt land, olyckorna som skulle uppkomma om ”vi” ledde landet längs den och den vägen, vilka framtidsutsikter ”vi” skulle trygga oss om ”vi” undgick farorna av den väg som gamla Europa har tagit, om ”vi” ”tar vad som är bra” både från Europa och från vårt uråldriga byalagssystem osv., osv. Härav narodnikerns fullständiga misstro och ringaktning för självständiga tendenser hos de skilda samhällsklasserna vilka skapar historia i överens-

stämmelse med sina egna intressen. Härav den frapperande lättsinnighet med vilken narodnikern (i det han glömmer betingelserna som omger honom) lanserar allsköns sociala projekt, från någon slags ”organisation av jordbruksarbete” till att ”förallmänliga produktionen” genom benägen medverkan av vårt ”samhälle”. ”Mit der Gründlichkeit der geschichtlichen Action wird der Umfang der Masse zunehmen, deren Action sie ist.”* Dessa ord[†] uttrycker en av de djupaste och viktigaste teser i den historisk-filosofiska teori som våra narodniker inte vill och inte kan förstå. Allteftersom människornas historieskapande aktivitet blir vidare och djupare, måste också storleken av den befolkningsmassa som är medveten historieskapare växa. Narodnikern har emellertid alltid betraktat befolkningen i allmänhet, och den arbetande befolkningen i synnerhet, som objektet för de ena eller de andra mer eller mindre kloka åtgärderna, som någonting att ledas på den ena eller den andra vägen, och han har aldrig betraktat de olika klasserna av befolkningen som självständiga historieskapare på den existerande vägen, har aldrig ställt frågan om de betingelser på den nuvarande vägen som kan stimulera (eller, tvärtom, paralysera) den självständiga och medvetna aktiviteten hos dessa historieskapare.

Alltså, trots att narodnismen tog ett stort steg framåt jämfört med upplysarnas ”arv” genom att ställa frågan om kapitalismen i Ryssland, har den lösning av frågan den erbjöd visat sig så otillfredsställande till följd av dess småborgerliga synsätt och sentimentala kritik av kapitalismen, att narodnismen beträffande en hel rad av det samhällliga livets kardinalfrågor ligger efter ”upplysarna”. Narodnismens associering med arvet och våra upplysares traditioner har slutligen visat sig vara en *nackdel*: de nya frågor med vilka det ryska sociala tänkandet har konfronterats genom Rysslands ekonomiska utveckling efter reformen, har narodnismen inte löst, i det den begränsade sig till sentimentala och reaktionära beklaganden över dem; de gamla frågor som redan ställdes av upplysarna har den narodnistiska romantiken fördunklat och därmed fördröjt deras fulla lösning.

IV. ”Upplysarna”, narodnikerna och ”lärjungarna”

Vi kan nu summera resultaten av våra jämförelser. Låt oss försöka ge en kortfattad beskrivning av det förhållande som var och en av de i rubriken ovannämnda riktningarna i det samhällliga tänkandet står i till de andra.

Upplysaren tror på den nuvarande samhällliga utvecklingen ty han märker inte dess inneboende motsättningar. Narodnikern fruktar den nuvarande samhällliga utvecklingen ty han är redan medveten om dessa motsättningar. ”Lärjungen” tror på den nuvarande kursen av samhälllig utveckling, emedan han ser det enda löftet om en bättre framtid i den fulla utvecklingen av dessa motsättningar. Den första och sista riktningen strävar därför efter att stödja, påskynda och underlätta utvecklingen längs den nuvarande vägen, att undanröja alla hinder som hämmar denna utveckling och fördröjer den. Narodnismen strävar tvärtom efter att fördröja och hejda denna utveckling, är rädd för att utplåna vissa hinder för kapitalismens utveckling. Den första och sista riktningen karakteriseras av vad som skulle kunna kallas för historisk optimism: ju längre och snabbare sakerna fortskrider som de gör, desto bättre kommer det att bli. Narodnismen, däremot, har en naturlig tendens till historisk pessimism: ju längre sakerna fortskrider som de gör, desto sämre kommer det att bli. ”Upplysarna” ställde aldrig frågorna rörande karaktären av utvecklingen efter reformen och begränsade sig

* K. Marx, *Die Heilige Familie*, sid. 120. Citerat från Beltov, sid. 235.

† Med grundligheten av den historiska aktionen kommer storleken av den massa som deltar i den att växa. — *Red.*

uteslutande till krigföring mot återstoderna av för-reformsystemet, till den negativa uppgiften att röja vägen för en europeisk typ av utveckling i Ryssland. Narodnismen ställde frågan om kapitalismen i Ryssland, men besvarade den i betydelsen att kapitalismen är reaktionär och kunde därför inte helt acceptera upplysarnas arv: narodnikerna kämpade alltid mot folk som strävade efter att europeisera Ryssland överhuvudtaget, från ståndpunkten av en ”odelad civilisation”; de kämpade mot dem inte blott emedan de, narodnikerna, inte kunde begränsa sig till dessa människors ideal (ett sådant krig skulle ha varit befogat), utan därför att de inte ville gå så långt i utvecklingen av denna, dvs. kapitalistiska, civilisation. ”Lärjungarna” besvarar frågan om kapitalism i Ryssland i betydelsen att den är progressiv, och därför kan de inte bara, utan måste, acceptera upplysarnas arv i dess helhet och komplettera det med en analys av kapitalismens motsättningar från de egendomslösa producenternas ståndpunkt. Upplysarna utsatte inte någon klass av befolkningen för speciell uppmärksamhet; de talade inte bara om folket i allmänhet, utan även om nationen i allmänhet. Narodnikerna ville representera arbetets intressen, men de utpekade inte några bestämda grupper i det nutida ekonomiska systemet; i själva verket stod de alltid på samma ståndpunkt som småproducenten vilken av kapitalismen förvandlas till en varuproducent. ”Lärjungarna” tar inte blott arbetets intressen som sitt kriterium, utan utpekar härvid helt bestämda ekonomiska grupper i den kapitalistiska ekonomin, nämligen de egendomslösa producenterna. På grund av sina syften motsvarar den första och sista riktningen intressena hos de klasser som skapas och utvecklas genom kapitalismen; till sin natur motsvarar narodnismen intressena hos småproducenternas klass, småbourgeoisin, som intar en mellanställning bland det nutida samhällets klasser. Narodnismens motstridiga hållning till ”arvet” är därför inte alls någon tillfällighet, utan ett nödvändigt resultat av de narodnistiska åsikternas själva natur: vi har sett att ett av de grundläggande dragen i upplysarnas åsikter var en het önskan om att europeisera Ryssland, men narodnikerna kan omöjligt dela denna önskan fullständigt om de vill förbli narodniker.

Vi har till sist kommit fram till den slutsatsen som vi upprepade gånger angett ovan med särskilda exempel, nämligen, att *lärjungarna är mycket mer konsekventa och trogna bevarare av arvet än narodnikerna*. Långt ifrån att avsäga sig arvet, anser de det som en av sina principiella plikter att tillbakavisa de romantiska och småborgerliga farhågorna som föranleder narodnikerna att på synnerligen många och mycket viktiga punkter förkasta upplysarnas europeiska ideal. Men det är självklart att ”lärjungarna” inte bevarar arvet på det sättet som en arkivarie bevarar ett gammalt dokument. Att bevara arvet betyder inte alls att man begränsar sig till arvet, och till sitt försvar av europeismens allmänna ideal fogar ”lärjungarna” en analys av de motsättningar som är inbegripna i vår kapitalistiska utveckling och en värdering av denna utveckling från den specifika ståndpunkt som nämnts ovan.

V. Hr Michajlovskij om ”lärjungarnas” avsägelse av arvet

Låt oss slutligen återvända till hr Michajlovskij och granska hans påståenden i den fråga som intresserar oss. Hr Michajlovskij förklarar att dessa människor (lärjungarna) ”inte erkänner någon kontinuitet med det förflutna och beslutsamt avsäger sig arvet” (1. c., 179); han försäkrar också att ”de” (jämte andra personer av de mest olika riktningar, anda till och inklusive hr Abramov, hr Volynskij och hr Rozanov) ”kastar sig över arvet med yttersta ursinne” (180). Om vilket arv talar hr Michajlovskij? Om 60- och 70-talets arv, det arv som Moskovskije Vedomosti högtidligt av sagt sig och avsäger sig (178).

Vi har redan sagt att ifall det är en fråga om ”arvet” som har tillfallit folket nu för tiden, då måste man skilja mellan två arv: det ena är arvet från upplysarna i allmänhet, arvet från folk som var obetingat fientliga till hela ordningen före reformen, som var för europeiska ideal och

för den breda befolkningsmassans intressen. Det andra arvet är narodnismens. Vi har redan visat att det skulle vara ett grovt fel att blanda ihop dessa två olika saker, ty var och en vet att det har funnits och ännu finns människor som bevarar ”traditionerna från 60-talet” men ingenting har gemensamt med narodnismen. Alla hr Michajlovskijs anmärkningar är grundade helt och utslutande på hopblandning av dessa totalt skilda arv. Och eftersom hr Michajlovskij måste vara medveten om denna skillnad, så är hans utfall inte bara absurt, utan definitivt bakdanteri. Har Moskovskije Vedomosti speciellt kastat sig över narodnismen? Inte alls: den har kastat sig inte mindre, om inte mer, mot upplysarna i allmänhet, och Vestnik Jevropy, som är absolut främmande för narodnismen, är i dess ögon lika mycket fiende som den narodnistiska Russkoje Bogatstvo. Moskovskije Vedomosti skulle naturligtvis vara oense på många punkter med de narodniker som mest eftertryckligt av sagt sig arvet — Juzov t. ex. — men den skulle knappast kasta sig över honom med raseri, och i varje fall skulle den prisa honom för det som skiljer honom från de narodniker som vill bevara arvet. Kastade sig hr Abramov eller hr Volynskij över narodnismen? Inte alls. Den förre är själv en narodnik; och båda har kastat sig över upplysarna i allmänhet. Har de ”ryska lärjungarna” kastat sig över de ryska upplysarna? Har de någonsin av sagt sig det arv som påbjuder oss oreserverad fiendskap till livet före reformen och dess kvarlevor? Långt ifrån att kasta sig över det, gick de skarpt till rätta med narodnikerna för strävan att bibehålla vissa av dessa återstoder i småborgerlig fruktan för kapitalismen. Kastade de sig någonsin över det arv som påbjuder oss europeiska ideal överhuvudtaget? Långt ifrån att kasta sig över det, kritiserade de skarpt narodnikerna därför att dessa i många mycket viktiga frågor, i stället för att omfatta allmänna europeiska ideal, komponerar det mest genomäktade nonsens. Har de någonsin kastat sig över det arv som påbjuder oss att befatta sig med intressena hos den arbetande massan av befolkningen? Långt ifrån att kasta sig över det, har de kritiserat narodnikerna därför att deras omsorg om dessa intressen var inkonsekvent (med anledning av deras bestämda tendens att skära lantbourgeoisin och lantproletariatet över en kam); därför att värdet av deras omsorger försvagas genom drömmier om vad som skulle kunna vara, i stället för att vända sin uppmärksamhet till det som är; därför att deras omsorg är ytterst begränsad, eftersom de aldrig som sig bör har kunnat värdera de betingelser (ekonomiska och andra) vilka gör det lättare eller svårare för dessa människor att sörja för sina egna intressen.

Hr Michajlovskij kan inte vara oense med dessa fördömanden — som narodniker kommer han naturligtvis inte att vara ense med dem — men att påstå att vissa personer ”ursinnigt” attackerar ”arvet från 60- och 70-talet”, när de faktiskt ”ursinnigt” attackerar *bara narodnismen*, och attackerar den för att ha misslyckats att lösa de nya problem som har ställts genom efter-reformhistorien *i andan av detta arv och utan att motsäga det* — ett sådant påstående är en direkt förvrängning av sanningen.

Hr Michajlovskij beklagar sig mycket komiskt över att ”lärjungarna” gärna blandar ihop ”oss” (dvs. Russkoje Bogatstvos medarbetare) med ”narodnikerna” och andra personer som inte har något samband med Russkoje Bogatstvo (sid. 180). Detta besynnerliga försök till avskiljande från ”narodnikerna”, på samma gång som alla narodnismens grundläggande synpunkter bibehålls, förtjänar ingenting annat än skratt. Var och en vet att alla ”ryska lärjungar” använder orden narodniker och narodnism i den breda betydelsen. Att det bland narodnikerna finns inte så få olika nyanser, det har ingen glömt och ingen förnekat: varken P. Struve eller N. Beltov har t. ex. i sina böcker ”blandat ihop” hr N. Michajlovskij med hr V. V., och inte heller med hr Juzjakov; de har alltså inte bortförklarat skillnaderna i deras åsikter eller tillskrivit den ene den andras åsikter. P. Struve fäste till och med uttryckligen uppmärksamheten på skillnaden mellan hr Juzjakovs och hr Michajlovskijs synpunkter. Det är en sak att blanda

ihop olika synpunkter; det är en annan sak att generalisera och hänföra till en kategori skriftställare, vilka trots olikheterna i många frågor är samstämmiga på de fundamentala och principiella punkter som ”lärjungarna” vänder sig emot. Vad som är viktigt för ”lärjungen” är inte att visa värdelösheten av de åsikter som skiljer, exempelvis, en hr Juzov från de andra narodnikerna, utan att tillbakavisa åsikter *gemensamma för hr Juzov, hr Michajlovskij och alla narodniker överhuvudtaget*, dvs. deras inställning till Rysslands kapitalistiska evolution, deras diskussion av ekonomiska och sociala problem från småproducentens ståndpunkt, deras oförmåga att förstå social (eller historisk) materialism. *Dessa drag* är gemensam tillhörighet för en hel riktning av samhälleligt tänkande som har spelat en stor historisk roll. Denna breda riktning innehåller de mest olika nyanser: höger- och vänsterflyglar, folk som har sjunkit ned till nationalism och antisemitism m. m. och folk som inte är skyldiga till dessa saker; folk som har förhållit sig ringaktande till många av ”arvets” bud, och människor som strävat efter att, så vitt möjligt, (dvs. så vitt möjligt för en narodniker) bevara dessa bud. Inte en enda av de ”ryska lärjungarna” har förnekat dessa nyansskillnader; inte en enda av dem har hr Michajlovskij kunnat anklaga för att ha tillskrivit åsikterna hos en narodniker av en schattering till en narodniker av annan schattering. Men eftersom vi uppträder mot grundläggande synpunkter *gemensamma* för alla dessa skilda schatteringar, varför skulle vi tala om partiella skillnader inom den allmänna riktningen? Det är ju ett absolut meningslöst krav! Långt innan ”lärjungarnas” framträdande hade vår litteratur många gånger noterat att skriftställare som inte alls var eniga om allting hade gemensamma synpunkter på den ryska kapitalismen, bonde-”byaraget”, på den allsmäktiga makten av det s. k. samhället, och inte bara noterade det, utan prisade det också som en lycklig säregenhet för Ryssland. Termen ”narodnism” i dess vida mening användes för övrigt i vår litteratur långt före ”lärjungarnas” framträdande. Hr Michajlovskij medarbetade inte bara under många år i en tidskrift med ”narodnikern” (i snäv mening) hr V. V., utan delade också med honom de ovan nämnda huvuddragen i betraktelsesättet. Även om han både på 80- och 90-talet invände mot några av hr V. V:s slutsatser och förnekade riktigheten av hans utflykter på den abstrakta sociologins fält, så gjorde hr Michajlovskij både på 80- och 90-talet den reservationen att hans kritik inte var riktad mot hr V. V:s ekonomiska verk, att han var ense med dem i grundläggande synpunkter på den ryska kapitalismen. Följaktligen, ifall Russkoje Bogatstvos stöttepelare, som har gjort så mycket för att utveckla, befästa och utbreda narodnistiska synpunkter (i den vida meningen), nu tror att de kan undgå de ”ryska lärjungarnas” kritik helt enkelt genom att deklarerat att de inte är ”narodniker” (i den snäva meningen), att de utgör en alldeles specifik ”etisk-social skola”, så kan sådana undanflykter naturligtvis bara väcka ett välförtjänt löje över människor som är så modiga och på samma gång så diplomatiska.

På sid. 182 i sin artikel framför hr Michajlovskij också följande fenomenala argument mot ”lärjungarna”. Hr Kamenskij attackerar giftigt narodnikerna; detta, ser ni, ”tyder på att han är arg, vilket han inte har rätt (sic!!) att vara. Vi, 'subjektiva gamlingar' såväl som 'subjektiva ynglingar', kan tillåta oss denna svaghet utan att göra oss skyldiga till själv motsägelse. Men representanterna för en doktrin som 'är stolta över sin obevekliga objektivitet'” (ett uttryck från en av ”lärjungarna”) ”befinner sig i ett annat läge.”

Vad är detta?! Om folk yrkar på att åsikter om sociala fenomen måste baseras på en obevekligt objektiv analys av realiteter och den verkliga utvecklingen, så följer av detta att de inte har rätt att bli arga?! Men detta är ju helt enkelt gallimatias, rent nonsens! Har Ni inte hört, hr Michajlovskij, att det berömda verket om Kapitalet anses vara en av de finaste mönstren av obevekligt objektivitet i fråga om utforskningen av samhälleliga företeelser? Det är just den obevekliga objektiviteten i detta verk som av många vetenskapsmän och ekonomer

betraktas som dess huvudsakliga och grundläggande brist. Och sällan skall ni i ett vetenskapligt verk finna så mycken "känsla", så många heta och passionerade polemiska utfall mot representanter för efterblivna åsikter, mot representanter för de samhällsklasser som enligt författarens övertygelse hämmar den samhälleliga utvecklingen. Och när författaren med obeveklig objektivitet visar att t. ex. Proudhons uppfattningar är en naturlig, förståelig och oundviklig återspeglning av synpunkter och stämningar hos den franska petit bourgeois, så "kastar han sig" inte desto mindre över denne småbourgeoisins ideolog med största lidelse och brinnande vrede. Tror hr Michajlovskij att Marx här gör sig skyldig till en "självmot-sägelse"? Om en viss doktrin kräver av var och en som tar del i det offentliga livet en obevekligt objektiv analys av realiteter och av de relationer mellan olika klasser som härrör från dessa realiteter, genom vilket mirakel kan slutledningen dras från detta att man inte måste sympatisera, att "man inte får" sympatisera med den ena eller den andra klassen? Det är till och med löjligt att i detta sammanhang tala om plikt, ty inte en enda levande människa *kan undgå att ta ställning* för den ena eller andra klassen (när han har förstått deras ömsesidiga relationer), kan inte annat än glädjas över framgångarna för denna klass och bli besviken över dess misslyckanden, kan inte annat än att vara missnöjd med dem som är fientliga till denna klass, som hämmar dess utveckling genom utbredande av efterblivna betraktelsesätt osv., osv. Hr Michajlovskij's meningslösa utfall visar bara att han ännu inte fattat den mycket elementära frågan om distinktionen mellan determinism och fatalism.

"Kapitalet kommer", det är säkert", skriver hr Michajlovskij, "men (sic!!) frågan är, hur skall vi hälsa det." (Sid. 189)

Hr Michajlovskij gör en stor upptäckt, pekar på en "fråga" som de "ryska lärjungarna" uppenbarligen inte alls tänkt på! Det var antagligen inte på denna fråga som de "ryska lärjungarna" har skiftat vägar med narodnikerna! Man kan "hälsa" den kapitalistiska utvecklingen i Ryssland bara på två sätt: man kan betrakta den antingen som progressiv eller som regressiv; antingen som ett steg framåt på den rätta vägen eller som en avvikelse från den sanna vägen; man kan värdera den från ståndpunkten av småproducenternas klass, som kapitalismen gör slut på, eller från ståndpunkten av de egendomslösa producenternas klass-medelväg kapitalismen skapar. Det finns ingen medelväg.* Följaktligen, ifall hr Michajlovskij bestrider riktigheten av den inställning till kapitalismen som "lärjungarna" vidhåller, betyder det att han accepterar den narodnistiska inställningen som han många gånger har uttryckt mycket bestämt i sina tidigare artiklar. Till sina gamla synpunkter i den här frågan har hr Michajlovskij inte fogat några tillägg eller förändringar, och han fortsätter att förbli en narodniker. Men ingenting ditåt! Han är inte en narodniker, gud bevara! Han är en representant för en "etisk-sociologisk skola"...

"Må ingen tala", fortsätter hr Michajlovskij, "om de framtida (??) fördelar som vidareutvecklingen av kapitalismen kommer (?) att medföra."

Hr Michajlovskij är inte narodniker. Han bara upprepar narodnikernas alla fel och vilseledande diskussionsmetoder. Hur många gånger har man inte sagt till narodnikerna att en sådan frågeställning om "framtiden" är oriktig, att det inte är en fråga om "framtida", utan om aktuella progressiva förändringar som redan äger rum i de för-kapitalistiska relationerna, förändringar som kapitalismens utveckling i Ryssland medför (och inte kommer att medföra).

---

* Vi säger naturligtvis ingenting om hälsningen av den som inte anser det nödvändigt att låta sig ledas av arbetets intressen, eller för vilken själva generaliseringen betecknad med termen kapitalism är obegriplig och oförståelig. Hur viktiga sådana tankeriktningar än må vara i det ryska livet, har de ingenting alls att göra med dispyten mellan narodnikerna och deras motståndare, och det är ingen mening att dra in dem i den.

Genom att överföra frågan till ”framtiden”, tar hr Michajlovskij i själva verket för givna just de påståenden som ”lärjungarna” bestrider. Han tar för givet att i vad som i verkligheten försiggår inför våra ögon, kapitalismens utveckling *inte medför* några progressiva förändringar i de gamla samhällsekonomiska relationerna. Detta är vad som bildar det narodnistiska synsättet, och det är mot detta som de ”ryska lärjungarna” polemiserar och bevisar det motsatta. Det finns inte en enda bok utgiven av de ”ryska lärjungarna” som inte försäkrar och visar att avtjänandets ersättande med lönearbete inom jordbruket och att ersättandet av vad man kallar ”hantverks”-industri med fabriksindustri är reella företeelser som försiggår (och dessutom med oerhörd snabbhet) nu, inför våra ögon, och inte blott och bart ”i framtiden”; att denna förändring i alla avseenden är progressiv, att den bryter ned den rutinmässiga, splittrade och i liten skala bedrivna produktionen för hand som har varit orörlig och stagnerande under sekler; att den höjer det samhälleliga arbetets produktivitet och därigenom skapar möjligheten av en högre levnadsstandard för den arbetande människan; att den också skapar betingelser som förvandlar denna möjlighet till en nödvändighet — nämligen genom att förvandla den ”bofaste proletären” borta i ”obygden”, bofast fysiskt och moraliskt, till en rörlig proletär, genom att förvandla asiatiska arbetsformer med deras ändlöst utvecklade träldom och allsköns former av personligt beroende till europeiska arbetsformer; att ”det europeiska sättet för tänkande och kännande är inte mindre nödvändigt” (märk, nödvändigt. V. I.) ”för det effektiva utnyttjandet av maskinerna än ånga, kol och teknik”^{*} osv. Allt detta, upprepar vi, påstår och bevisar varje ”lärjunge”, men det har förmodligen ingen relation till hr Michajlovskij ”& Co.”: allt detta är bara skrivet mot ”narodnikerna” som ”inte är anknutna” till Russkoje Bogatstvo. Russkoje Bogatstvo är ju en ”etisk-sociologisk skola”, vars art och väsen består i att den för fram det gamla skräpet under en ny mask.

Som vi anmärkt ovan är syftet med den här artikeln att tillbakavisa den i liberal-narodnistisk press så vitt spridda påhittet att de ”ryska lärjungarna” förnekar ”arvet”, bryter med de bästa traditionerna från den bästa delen av det ryska samhället osv. Det är inte utan intresse att notera, att hr Michajlovskij genom att upprepa dessa utnötta fraser i själva verket sade exakt samma sak som sagts mycket tidigare och mycket eftertryckligare av en ”narodniker” ”inte anknuten” till Russkoje Bogatstvo — hr V. V. Känner ni till, ärade läsare, de artiklar denne författare publicerade i Nedelja för tre år sedan, i slutet av 1894, som svar på P. Struves bok? Om ni inte gör det, måste jag erkänna att ni, enligt min mening, absolut inte har förlorat någonting. Huvudtanken i dessa artiklar är att de ”ryska lärjungarna” skulle ha slitit av den demokratiska tråd som går genom alla de progressiva strömningarna i det ryska samhälleliga tänkandet. Är detta inte precis vad hr Michajlovskij nu säger, bara i något olika termer, när han anklagar ”lärjungarna” för att avsäga sig ”arvet”, som Moskovskije Vedomosti kastar sig över med ursinne? Uppfinnarna av detta påhitt förebrår faktiskt, som vi har sett, andra för sina egna synder när de hävdar att ”lärjungarnas” oåterkalleliga brytning med *narodnismen* betyder en brytning med de bästa traditionerna från den bästa delen av det ryska samhället. Är det inte tvärtom, mina herrar? Innebär inte en sådan brytning att dessa bästa traditioner har *renats från narodnism?*

Skriven i exil vid slutet av 1897.

Först publicerad 1898 i samlingsverket *Vladimir Iljin, Ekonomiska studier och essäer*, S:t Petersburg

V. I. Lenin, *Samlade verk*, 5:e ry. uppl., b. 2, sid. 505-550

^{*} Schulze-Gaevernitz' ord i en artikel om Moskva-Vladimirs bomullsindustri i *Schmollers Jahrbuch* 1896.